

دانشگاه علوم پزشکی کرمان

دانشکده بهداشت

پایان نامه مقطع دکتری تخصصی اپیدمیولوژی

عنوان:

آینده‌نگاری جمعیت ایران در سه دهه آینده

توسط: رؤیا صفری فرامانی

استاد راهنما: دکتر علی اکبر حقدوست

استاد مشاور: دکتر محمدرضا بانسی - دکتر رضا دهنویه

سال تحصیلی: ۹۶-۱۳۹۵

چکیده فارسی

مقدمه و اهداف: مسئله کاهش میزان باروری در ایران در طی دهه‌های اخیر و همچنین تدوین سیاست‌های مناسب برای ارتقا آن به سطح مطلوب همواره یکی از چالش‌های اصلی سیاست‌گذاران بوده است. آینده‌پژوهی رویکردی است که در بستر آن امکان خلق تصویری از آینده دلخواه و یا ممکن و شناسایی راهکارهای تحقق نتیجه دلخواه در آینده را فراهم می‌آورد. در این مطالعه به دنبال آن هستیم که با رویکرد آینده‌پژوهی با به تصویر کشیدن آینده دلخواه ملزومات اساسی و درواقع راهکارها و سیاست‌های مناسب برای مدیریت مؤثرتر جمعیت پیشنهاد شوند. تأکید عمده این مطالعه بر مؤلفه باروری است. همچنین به پیش‌بینی جمعیت ایران در سه دهه آینده بر اساس نظرات خبرگان می‌پردازیم.

روش‌ها: مطالعه در دو قسمت شامل تدوین سناریو و پیش‌بینی جمعیت طراحی شده است. در بخش تدوین سناریو هفت گام پیشنهادی پیترشوارتز استفاده شد. در گام اول موضوع اصلی تدوین سناریو مشخص شد. موضوع اصلی تدوین سناریو آینده جمعیت ایران در سه دهه آینده بود. در گام دوم به منظور فهرست نمودن عوامل کلیدی ضمن انجام بررسی متون، چند مطالعه کیفی در سه زیرگروه شامل زنان خانه‌دار، زنان و مردان با تحصیلات عالی و زنان شاغل انجام شد. در گام سوم به منظور شناسایی پیشران‌های این عوامل کلیدی در جامعه، علاوه بر بررسی متون یک مطالعه کیفی انجام شد. در این مطالعه از خبرگان در این زمینه تبیین عوامل مؤثر بر باروری در ایران نظرخواهی شد. در گام چهارم گروهی از خبرگان پیشران‌ها را بر اساس اثرگذاری و اثرپذیری امتیازبندی نمودند. در گام پنجم طی چند جلسه مشورتی، سناریوها بر اساس پیشران‌ها و عوامل کلیدی طراحی شدند. در نهایت در گام‌های ششم و هفتم، شرح کامل سناریوها همراه با پیشنهادها مرتبط در هر سناریو ارائه گردید. در قسمت دوم، به منظور پیش‌بینی جمعیت ایران نیز از نظرات خبرگان در رابطه با میزان باروری در سه دهه آینده استفاده شد. داده‌ها در نرم‌افزار Spectrum V 5.31 وارد و برآوردها انجام شدند. در نهایت سه سناریو برای آینده جمعیت ایران پیشنهاد شد.

یافته‌ها: در تدوین سناریو پنج پیشران اصلی شناسایی شدند که شامل فرهنگ و ارزش حاکم بر جامعه، اقتصاد، سیاست‌های دوستدار خانواده، آموزش و مشاوره، فن‌آوری اطلاعات و توسعه اجتماعی بودند. از بین این پیشران‌ها اقتصاد و سیاست‌های دوستدار خانواده بیشترین امتیاز اثرگذاری و کمترین امتیاز اثرپذیری را کسب کردند؛ بنابراین سناریوها بر اساس این دو پیشران طراحی شدند. چهار سناریو پیشنهاد شد. سناریو اول در شرایطی که سیاست‌های مناسب دوستدار خانواده تدوین گردد اما رکود اقتصادی وجود داشته باشد، انتظار می‌رود که در این شرایط فاصله بین ازدواج تا فرزند اول کاهش

یابد، میزان مولید دوم افزایش یابد و ازدواج در سطح فعلی خود باقی ماند یا حتی میزان ازدواج کاهش یابد. سناریو دوم شرایطی است که اهم مطالبات، یعنی تدوین سیاست‌های مناسب دوستدار خانواده و رشد اقتصادی فراهم شده است. در این سناریو افزایش حداکثری میزان باروری پیش‌بینی می‌شود. هرچند که در این سناریو رسیدن به میزان باروری کلی ۳ دور از ذهن است، چراکه همواره محدودکننده‌هایی برای این موضوع وجود دارند. در سناریو سوم علاوه بر اینکه سیاست‌های مناسب دوستدار خانواده تدوین نشده‌اند رکود اقتصادی نیز وجود دارد. در این سناریو پیش‌بینی می‌شود که میزان باروری به کمتر از سطح فعلی کاهش یابد. سناریو چهارم شرایطی است که رشد اقتصادی محقق شده اما سیاست‌های مناسب دوستدار خانواده تدوین نشده‌اند. در این سناریو میزان ازدواج و نیز سهم خانواده‌های تک‌فرزند و دو فرزند افزایش می‌یابد. البته انتظار می‌رود که در هیچ‌یک از سناریوها حتی در بهترین شرایط میزان باروری به رقم ۳ نرسد.

در بخش پیش‌بینی جمعیت، بر اساس تحلیل دیدگاه‌های خبرگان شرکت‌کننده در این مطالعه می‌توان سه سناریو برای آینده باروری ایران مطرح نمود. در سناریو خوش‌بینانه، نظر اکثر شرکت‌کنندگان بر این بود که طی سی سال آینده در بهترین شرایط حداکثر میزان باروری حدود ۲/۷ خواهد بود. هرچند که رسیدن به عدد ۳ برای میزان باروری کلی از نظر اکثر شرکت‌کنندگان بسیار دور از انتظار بود. در سناریو بدبینانه، میزان باروری ایران در کمترین مقدار به رقمی در حدود ۱/۵ خواهد رسید. در سناریو محتمل نیز میزان باروری حول میزان جانشینی (۲/۱) خواهد بود. اکثر خبرگان رشد و پیشرفت اقتصادی را به‌عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر بر آینده باروری در ایران مطرح نمودند.

نتیجه‌گیری: آینده باروری در ایران با توجه به تنوع آن در کشور و نیز مقبولیت فرهنگی فرزندآوری از ثبات خوبی برخوردار است. سرمایه‌گذاری روی عناصر کلیدی با در نظر گرفتن نقش سایر عوامل از جمله ارزش‌ها و باورهای مرتبط با خانواده می‌تواند تأثیر مثبتی بر آینده باروری و جمعیت ایران داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: باروری، جمعیت، سناریو، آینده‌پژوهی، پیش‌بینی جمعیت، ایران

Abstract

Background and Objectives: In Iran fertility reduction in recent decades, as well as formulating appropriate policies to improve it to the desired level, has always been one of the main challenges for policy makers. Futures studies allow creating desired image of the future and identify strategies to achieve the desired or probable result in the future. This study aimed at identifying suitable strategies to drive up fertility through imaging the desired future. Also in The present study Iran's population is projected in the next three decades, according to expert's opinion.

Methods: The study was conducted in two parts: a scenario and forecasts. Seven-step scenario Peter Schwartz was used. In the first step the main question became clear that was the future of Iran's population in the next three decade. In order to identify key forces and driving forces of these key forces, a literature review and two qualitative studies were conducted in different subgroups such as housewives, highly educated women and working women as well as a group of experts. In the fourth step a group of experts rate the driving forces based on their effects on other driving and how they are affected by the others. Finally, during the consultative meeting, we build the four scenarios based on the identified driving forces and the key forces. A complete description of the scenarios along with related proposals presented in each scenario is presented. In the second part, in order to predict the population we asked the opinion of experts in relation to the fertility rate in the next three decades. The predictions were carried out via Spectrum V 5.31. They proposed three scenarios for the future of Iran's population.

Results: In the scenario section five driving forces were identified including: culture and values, economy, family-friendly policies, training and consulting, information technology and social development. Out of these driving forces the economy and family-friendly policies were the influencing and least affecting. The scenarios were designed based on these two drivers. Four scenarios were proposed. First scenario when appropriate family-friendly policies, are formulated but the recession is present, it is expected that in these condition the interval between marriage and the first child to be reduced and also the birth of the second child rise and marriage rate continue the current levels or even would reduce. The second scenario is when the family-friendly policies and economic growth is present. In this scenario the highest increase of fertility is expected but reaching to fertility level of 3 is unexpected because there are some constraints all the time. In the third scenario there is recession in addition to lack of family-friendly policies. It is expected that total fertility rate would decrease. In the forth scenario economic prosperity is present but family-friendly policies are not formulated. In this scenario, the share of married and single child families and two children would increase. It is expected that none of the scenarios even in the best of circumstances, the fertility rate reach to three. In the second section, based on the expert's opinion, we can propose three scenarios for the future of Iran's fertility. In optimistic scenario most of the experts believed that total fertility rate (TFR) might reach to 2.7 at the most. Also reaching to TFR=3 was improbable based on their opinion. In pessimistic scenario TFR might reach 1.5 at the least.

Conclusion: The future of fertility in Iran due to its diversity in the country, as well as the cultural acceptability of childbearing stability is good. Taking into account the key factors as well as considering the effect of the other factors such as beliefs and values on family may have a positive effect on the future of fertility in Iran.

Keywords: Fertility, Population, Scenario, Futures Studies, Population projection, Iran.

Kerman University of Medical Sciences

**Faculty of Public Health
In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree PhD**

Title: Iran's Population Projection up to 2045

By: Roya Safari-Faramani

**Supervisor:
Dr Ali-Akbar Haghdoost**

**Advisors:
Dr Mohammad-Reza Baneshi
Dr Reza Dehnavieh
Year: 2017**

